

СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСЯГАННЯ НА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Парамонова Ольга Сергіївна,

старший викладач

Черкаського національного університету

імені Богдана Хмельницького;

Вісітасва Руміса Бесланівна,

студентка Черкаського національного університету

імені Богдана Хмельницького

Як відомо, соціальна цінність права полягає у тому, що воно, втілюючи загальну, групову та індивідуальну волю (інтерес) учасників суспільних відносин, сприяє розвитку тих відносин, у яких зацікавлені як окремі індивіди, так і суспільство загалом. Воно вносить стабільність і порядок у ці відносини. У цивілізованому суспільстві немає більш ефективної системи соціальних норм, яка змогла б забезпечити доцільне регулювання економічних, державно-політичних, організаційних та інших відносин, реалізуючи при цьому демократичні, духовні та моральні цінності. Забезпечуючи простір для упорядкованої свободи і активності, право служить чинником соціального прогресу.

Зміни соціально-політичних орієнтирів, що відбуваються в державі в останні роки, утвердження принципів верховенства права, прагнення України до гармонізації її національного законодавства із законодавством Європейського Союзу надають особливої актуальності питанням соціальної справедливості та подальшої гуманізації кримінального законодавства. Зарубіжний досвід, накопичений у боротьбі зі злочинністю, свідчить, що у новітніх умовах принципи справедливості та гуманізму все істотніше впливають на стратегію кримінальної політики більшості демократичних держав.

Кримінально-правова наука до поняття справедливості включає вимоги щодо відповідності між діянням і наслідком, тобто між злочином і покаранням.

Кримінально-правовий зміст принципу справедливості полягає в тому, що покарання чи інший засіб кримінально-правового впливу, застосований до особи злочинця, повинні бути справедливими, тобто відповідати тяжкості злочину, конкретним обставинам вчинення злочину і рисам особистості злочинця. Водночас певні діяння, що передбачені Кримінальний кодекс України (далі – КК України, КК), не

мають такого ступеня суспільної небезпеки, щоб внаслідок їх вчинення суттєво обмежувати права і свободи людини і громадянина.

Тому, досліджуючи зміст принципу гуманізму кримінального закону, С.Семенов виділяє два аспекти його прояву. З одного боку, кримінальне законодавство насамперед забезпечує безпеку громадян від злочинних посягань, тобто виконує охоронну функцію. З іншого, заходи кримінально-правового впливу на особу, яка вчинила злочин, тобто покарання, не можуть мати за мету завдання фізичних страждань чи приниження людської гідності [1, 15]. Іншими словами, принцип гуманізму кримінального закону має дві взаємоповнюючі сторони: гуманізм відносно людей та суспільства загалом, що виявляється у забезпеченні охорони прав і свобод людини від злочинних посягань; гуманізм щодо особи, яка вчинила злочин. Проте, принцип гуманізму не повинен домінувати над іншими принципами кримінального права, насамперед – над принципом справедливості, а тенденція гуманізації законодавства не повинна суперечити концепції пріоритетної охорони прав і свобод людини та громадянина.

Варто зауважити, що забезпечення рівноваги між цими умовними шальками терезів гуманізму та справедливості є однією з гарантій ефективності кримінально-правових норм. Порушення такого балансу буде свідчити або про карально-репресивну спрямованість кримінального права, що може сприяти встановленню антидемократичних, авторитарних режимів, або навпаки про надмірну лібералізацію кримінальної відповідальності, результатом якої може стати зростання загального рівня злочинності [2, 406].

Досліджуючи стан дотримання принципу гуманізму при прийнятті нового Кримінального Кодексу України (далі КК України), А. Гель, А. Мацько та інші автори зауважують, що новий КК України в аспекті найсуворішого покарання позбавлення волі не став гуманнішим (у КК УРСР 1960 р. цей вид покарання складав 24,9% санкцій, а у КК України 2001 р. – 72,6%), до того ж зумовив зростання навантаження на бюджет [3, 24].

Вищезазначене стосується і норм чинного Кримінального кодексу щодо відповідальності за порушення права інтелектуальної власності, а саме ст.ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав» і 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію» КК України [4]. В основних складах цих статей, крім інших альтернативних покарань, передбачене покарання у вигляді позбавлення волі до 2-х років. Оскільки одним із важливих принципів призначення покарання є принцип економії засобів державного

примусу, то однією з реальних альтернатив позбавлення волі можна назвати застосування штрафу. На нашу думку, враховуючи позитивний досвід держави у скасуванні позбавлення волі як виду покарання за злочини у сфері господарської діяльності, варто в згаданих статтях скасувати такий вид покарання.

У багатьох сучасних державах штраф належить основне місце у загальній структурі покарань. Переваги штрафу як кримінального покарання безсумнівні. Він є джерелом поповнення державного бюджету і не вимагає видатків на його виконання. Однак, попри це, штраф є доволі суворим покаранням, яке дозволяє ефективно досягнути реалізації інших принципів та мети кримінального покарання [5, 281].

Злочини, передбачені ст.ст. 176 і 177 КК, є злочинами невеликої тяжкості, тому штраф як основне покарання у санкціях цих діянь буде відповідати основним принципам застосування заходів державного примусу: гуманності та справедливості покарання, обґрунтованості покарання, повного відшкодування завданої злочином шкоди, доцільності та ефективності покарання, особистої відповідальності за вчинення злочину та дуже важливого для держави принципу – економії засобів державного примусу.

Окрім того, важливим залишається питання про порядок обрахування і визначення розмірів штрафу. У статтях 176 та 177 цього Кодексу матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Враховуючи, що розмір шкоди у кримінальному провадженні обраховується відповідно до соціальної пільги, яка на 1 січня 2013 року становить 573, 50 грн., то кримінальна відповідальність за розглядувані суспільно небезпечні діяння настає при шкоді від 11 470 грн., що значно більше, ніж сума штрафу. Сума штрафу, що встановлена санкцією норм ч. 1 ст.ст. 176 і 177 КК, передбачена у розмірі від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що складає суму від 3400,00 грн. до 17 000,00 грн.

За даними Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України, у більшості випадків суди як покарання за порушення авторського права і суміжних прав застосовують до підсудних штрафи у розмірі від 3400 грн. до 8500 грн. На нашу думку, обрахунок штрафу за неоподатковуваним доходом громадян, який складає 17 грн., через невідворотні інфляційні процеси в державі є застарілим.

Слід зазначити, що кримінальне законодавство більшості країн СНД і країн Балтії передбачають обрахування штрафу не в абсолютних

грошових одиницях, а у мінімальних розмірах заробітної плати (КК Республіки Білорусь, КК Латвійської республіки, КК Таджикистану, КК Узбекистану та ін.), в денних заробітних платах (КК Грузії), в місячних розрахункових показниках (КК Казахстану). І обрахування розміру штрафу залежно від розміру мінімальної заробітної плати є найбільш прийнятним, оскільки не залежить від рівня інфляції і його розмір має бути співрозмірним з розміром збитків, яких засуджений завдає потерпілому [5, 283].

При встановленні санкцій за злочини, що посягають на право інтелектуальної власності, потрібно відмовитися від стягнення штрафу у відповідних розмірах неоподаткованого мінімуму доходів громадян і запровадити стягнення штрафів у відповідних розмірах мінімальної заробітної плати. Вбачається, що такі зміни слугуватимуть втіленню у законодавство принципу соціальної справедливості.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що запропоновані зміни щодо реалізації заходів державного примусу за вчинення посягання на об'єкти авторського права, суміжних прав і промислової власності сприятимуть утвердженню принципів соціальної справедливості та гуманізації кримінального законодавства.

Список використаних джерел:

1. Семенов С. Гуманність нового уголовного закона / С.Семенов // Законность. – 2002. – № 1. – С.15-17.
2. Попович В., Дацюк В. Гуманізація кримінального законодавства України: проблеми, виклики та загрози / В. Попович, В. Дацюк // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 56. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – С. 405 – 410.
3. Гель А. Кримінальний кодекс України та його роль в реалізації правової політики держави / А. Гель, Т. Ігнатенко, А. Мацько, О. Нагорний // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 2. – С. 23-27.
4. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р., № 2341-III. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>
5. Гордієнко В. Особливості призначення кримінального покарання за вчинення злочину «Доведення до банкрутства» за проектом Закону України № 9221 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності та службової діяльності» / В. Гордієнко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Випуск № 1. – 2012. – С. 279 – 285.